Ana VULPE, Maria ONOFRAȘ.
Mic inventar de inovații lexicale (neînregistrate în dicționarele explicative ale limbii române).
Chișinău: TAICOM, 2024. 80 p.

Livia CARUNTU-CARAMAN
Doctor în filologie
E-mail: livia.caruntu.caraman@sti.usm.md
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6829-6440
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM (Chișinău)

În ultimii ani, odată cu explozia informațională, într-o perioadă de expansiune și accelerare în toate domeniile de activitate publică, sporesc impetuos și conținuturile lingvistice. Inovațiile lexicale, acele sintagme, cuvinte și sensuri intrate de curând în uzul vorbitorilor de limbă română reprezintă un fenomen dinamic, amplu și universal ce reflectă progresul societății și creativitatea limbii. Or, acest aspect al vocabularului suscită tot mai mult atenția cercetătorilor în domeniu, fiind preocupați să inventarieze, să fixeze, să definească și să lanseze în circuitul larg elementele noi de vocabular, asigurându-le un tratament lexicografic adecvat.

Lexicul unei limbi se perfecționează continuu și se completează cu noi unități lexicale. Datorită ritmului accelerat de pătrundere a cuvintelor străine, dar și grație îmbogățirii permanente a vocabularului prin mijloace interne, multe dintre achizițiile lexicale ultrarecente circulă mai cu seamă în mass-media și pe cale orală fără a fi înregistrate de dicționare, rămânând în afara cadrului normativ. Tocmai din acest considerent este mai mult decât salutară apariția *Micului inventar de inovații lexicale*, care este un mare ajutor în special pentru publicul larg, utilizatori dornici să știe care este semnificația, corectitudinea cuvintelor întru sporirea competențelor de exprimare.

Inventarul, întocmit de lexicografele Ana Vulpe și Maria Onofraș, autoare cu o excelentă pregătire și o bogată experiență în domeniul lexicografiei, este realizat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra

fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică" în desfășurare la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM.

Apărută proaspăt la editura TAICOM, lucrarea de față cuprinde o serie de achiziții lexicale ultrarecente neînregistrate în dicționarele explicative ale limbii române, cuvinte atât împrumutate, cât și create pe teren propriu, prin diverse mijloace, identificate în urma unei analize atente a limbajului presei scrise, electronice și audiovizuale actuale.

Precedat de o afirmație a lingvistului notoriu Eugen Coșeriu „Limba se face prin schimbare și «moare» ca atare atunci când încetează să se schimbe" și de o prefață, dicționarul pune la îndemâna cititorului interesat de vocabularul ultarecent al limbii române „circa 140 de cuvinte și îmbinări de cuvinte, apărute recent în limbă […] sensuri noi ale unor vocabule vechi, precum și cuvinte sau sensuri intrate mai demult în uz, dar scăpate, probabil, din vedere de lexicografi" (p. 3) ce reflectă stadiul curent al dinamicii limbii române.

Este de remarcat faptul că achizițiile consemnate în lucrarea de față „nu sunt înregistrate în dicționarele explicative generale ale limbii române actuale, deși multe din ele au deja o frecvență destul de mare în uzul curent, în publicații tipărite și electronice" (pp. 3-4): *antirecord*, *aplicant*, *a cipiza*, *cyberfobie*, *formabil*, *glamping*, *informer*, *livrabil*, *noncasnic*, *parajurist*, *a performa*, *portare*, *salutabil*, *a secvenția*, *sniper*, *televoting*. Unele dintre cuvinte (*a abera*, *afterschool*, *bullying*, *a carantina*, *dezvoltator*, *a disemina*, *formator*, *hub*, *a reseta*, *ricotta*, *screening*, *telesalariat*, *topper*, *webinar*) se regăsesc doar în cea de-a treia ediție a DOOM-ului, dar, în funcție de specificul dicționarului, nu sunt însoțite de indicarea sensurilor, or, de cele mai multe ori, utilizatorul are nevoie să cunoască explicația, etimologia, unele indicații gramaticale, stilistico-funcționale, anumite nuanțe semantice, gramaticale, diferite modele de utilizare a cuvintelor în contexte. Acesta ar fi un argument forte că astfel de lucrări sunt de un real folos pentru toți cei interesați de evoluția vocabularului.

Astfel, *Inventarul*, elaborat în spiritul tradițiilor lexicografice, oferă cititorului informații complete: „caracteristica gramaticală, ortografia, pronunția corectă (la unele împrumuturi se oferă o adaptare fonetică din perspectiva vorbitorului de limbă română), etimologia […], mențiunile funcțional-stilistice, definiția analitică, sinonimele, dacă sunt, și, desigur, exemple privind utilizarea lor în vorbire, acestea fiind preluate în mare parte din publicații online" (p. 4), la care se adaugă indicații privind formele flexionare și linkul la adresa sursei de unde a fost excerptat exemplul. Când a fost necesar, exemplele au fost corectate, în general, prin adăugarea semnelor diacritice și prin utilizarea normelor ortografice în vigoare.

Oferim, în continuare, și câteva exemple, în acest sens:

a diseminá, diseminéz, *vb. tranz.* [După fr. **disseminer**.] (*informații*, *rezultate*, *succese* etc.) A face cunoscut unui public mai larg. *Pentru **a disemina** rezultatele în mod eficient*, *trebuie să fie elaborat un proces adecvat de la începutul proiectului*. (https://prezi.com/7qi5hzgjsvfx/ metode-tehnici-si-instrumente-deor-diseminare-si exploatare-rezultate/)

livrábil, livrábile, *subst. n.* [Din **livrabil**.] *mai ales la plural* Produs, serviciu etc. care constituie rezultatul unui proiect și se poate livra (vinde, preda, furniza) la un termen convenit. *Rezultatele intermediare* (*documente de lucru*, *bugete* etc.) *sunt de asemenea **livrabile***. (https://ro.profi management. net/12112339-project-management what-is-a-deliverable); *Un manager de proiect poate seta o cronologie a **livrabilelor** pe care trebuie să le îndeplinim la anumite intervale*. (https://ro.itpedia. nl/2017/07/03/wat-zijn-deliverables/#google_ vignette)

salutábil, salutábilă, salutábili, salutábile, *adj.* [< **a saluta** + suf. **-bil**.] Care este salutat, acceptat cu entuziasm. *În raportul său*, *dna raportoare abordează îmbunătățirea aprovizionării cu energie a Europei*, *ceea ce este un lucru **salutabil***. (https:// context.reverso.net/traducere/romana-engleza/ salutabil)

casuál, *adj. invar.* [Pr.: **kéjuel**; < engl. **casual**.] *și adverbial* (*despre o ținută vestimentară*) Care este lejer, comod, nepretențios, utilizat în viața de zi cu zi. *O ținută **casual** înseamnă*, *în principiu*, *o ținută lejeră*, *haine care pot fi purtate la o ieșire cu prietenii*, *la cumpărături*, *la film cu gașca sau în vacanță*. (https://www.unica.ro/ homepage-slider/ce-inseamna-tinuta-casual-si-cu ce-o-asortezi-134692); *Citește întreaga știre: Ce înseamnă ținuta **casual** și cu ce o asortezi*. (https:// context.reverso.net/traducere/engleza-romana/ casual#%C8%9 Binut%C4%83serviciu); *Se pare că sunt îmbrăcați **casual**, dar tinerii petrec mult timp pentru modul în care arată*. (https://sfatui.ro/moda i-stil/hipsterii-cine-sunt-istoricul-subculturii-de. html)

După cum se observă, aceste cuvinte sunt însoțite de definiții analitice deduse de autoare din contextele în care au fost utilizate frecvent, definiții formulate în premieră într-o manieră destul de explicită, accesibilă, fiind secundate de unul sau mai multe exemple pertinente excerptate, în fond, din limba vorbită în mediul online.

În urma analizei inovațiilor lexicale inventariate în lucrare, le încadrăm în următoarele categorii:

– creații interne formate pe teren propriu prin diferite mijloace (lexicale, semantice, sintactice): *abuzator*, *a se antepronunța*, *benzinar*, *a carantina*, *decontaminare*, *dezvoltator*, *livrator*, *portare*, *salutabil*, *telemuncă*, *termoscanare*, unele constituind adevărate familii lexicale (*a intuba*, *intubat*, *intubație*, *a detuba*, *detubare*; *oligarh*, *oligarhat*, *a oligarhiza*, *oligarhizare*);

– substantive feminizate formate prin moțiune: *reporteriță*, *rockeriță*, *spadasină*;

– cuvinte împrumutate din limbile engleză, franceză, italiană ș.a., unele cu forme adaptate fonetic: *bahilă* (rus.), *booklet*/*buclet* (engl.), *capoeira* (port.), *contracronometru* (fr.), *corporativ* (rus.), *derapaj* (fr.), *homeschooling* (engl.), *hospice* (engl.), *lockdown* (engl.), *mastodont* (fr.), *modelling* (engl.), *piraterie* (fr.), *ricotta* (it.), *screen time* (engl.), *stradal* (it.), *topper* (engl.), *urgentist* (fr.), *vaccinologie* (fr.);

– cuvinte atestate cu o nouă valoare gramaticală față de cea deja înregistrată: *booster* (adj.), *contact* (subst. m.), *contracronometru* (adj., adv.), *hrănitoare* (subst. f.), *livrabil* (subst. n.), *mascat* (subst. m.), *opțional* (subst. n.);

– cuvinte deja existente, care au migrat în alte domenii, achiziționând sensuri noi, de multe ori, figurate: *acoperire* (arie de acoperire), *actor* (persoană cu rol important într-o acțiune, într-o afacere, într-un eveniment), *atelier* (grup de lucru în cadrul unui congres, colocviu), *captură* (captură de ecran), *culoare* (*fig*. strălucire a unui lucru, eveniment, situații), *a dezgheța* (*despre bani*, a repune în circulație), *hibernare* (stare de lucru a computerului), *a întineri* (*fig*., *despre boli*, a se extinde și la tineri; a afecta și persoanele tinere, nu doar pe cele mai în vârstă), *a pirata* (*despre filme*, *înregistrări muzicale*, a copia și a folosi prin mijloace nelegale), *recreațional* (*despre droguri*, care se ia ocazional, pentru relaxare), *vocal* (care este insistent; care se impune).

– cuvinte care au avut o circulație dinamică în anii de pandemie: *booster*, *a carantina*, *comorbiditate*, *contact*, *decontaminare*, *a detuba*, *detubare*, *a intuba*, *intubat*, *izoletă*, *termoscaner*, *termoscanare*, *urgentist*, *vaccinologie*, *vizieră*.

Autoarele lucrării relevă că unitățile lexicale înregistrate sunt fixate într-o primă formă, lăsând loc de interpretări din partea specialiștilor în domeniu. Totodată, evoluția termenilor glosați, utilizarea lor pe scară largă le-a determinat pe cercetătoare să includă o bună parte din cuvintele și sensurile noi în ediția a II-a revăzută și actualizată a Dicționarului explicativ al limbii române actuale în patru volume (Chișinău 2021), la care se lucrează în prezent în cadrul noului proiect în desfășurare la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”.

În concluzie, „asistăm la o dinamică aproape fără precedent a lexicului limbii române atât sub aspectul creațiilor interne, cât/ și mai ales, sub aspectul împrumuturilor” (v. Vulpe, *Limbă*, *Literatură*, *Folclor*, nr. 1, 2021, p. 7). Specialiștii în domeniu sunt interesați să aducă la zi această dinamică a vocabularului, fixând elementele lexicale noi în inventare de cuvinte și sensuri recente, punându-le la dispoziția consumatorilor. Care va fi soarta inovațiilor lexicale cuprinse în *Micul inventar* vom vedea în continuare. Fie vor trece testul timpului și al uzului, vor fi acceptate, utilizate frecvent de vorbitori, adoptate în final și înregistrate în lucrările lexicografice normative, completând lexicul limbii române, fie vor fi „considerate

drept cuvinte «pasagere»" (v. Vulpe, Onofraș, *Philologia*, nr. 1, 2023, p. 18). Certă este utilitatea inventarului, rodul unei munci asidue, riguroase și meticuloase care devine o sursă valoroasă pentru sporirea expresivității comunicative. Felicitări autoarelor pentru această lucrare, mult succes și inspirație în viitor la elaborarea de noi resurse lexicografice.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică", Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM.

Primit: 19.11.2024
Acceptat: 06.12.2024